

Doğa Turizminde Aile Kamplarının İncelenmesi

Elif Nazlı MALKOÇ^{1*}

¹ Düzce Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 81000, DÜZCE

Öz

Bu çalışmada turizm çeşitlerinden kitle turizmine alternatif olarak tercih edilen doğa turizmine dair incelemelerde bulunularak, doğa turizminin bir alt dalı olan aile kamplarına odaklanılmaktadır. Aile kampı kullanıcılarının profili ve seçilen kamplar için algı ve memnuniyetleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Türkiye ve dünyadan kamp örnekleri, temaları incelenmekte, kampların kullanıcılara sağladıkları fayda ve kullanıcıların çevre ile kurdukları etkileşimin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak ülkemizde ve dünyada aile kampı örnekleri; bilimsel çalışmalar, kitap, broşürler, organizasyon firmaları web sayfaları vb. yararlanılarak literatüre dayalı olarak araştırılmıştır. Ayrıca Türkiye örnekleri üzerinde daha detaylı incelemelerde bulunabilmek amacı ile ülkemizde aile kampı organizasyonu ile uğraşan firma temsilcileri ile sözlü görüşmelerde bulunulmuştur. Elde edilen bilgiler ışığında doğa turizminde aile kamplarının yeri, kullanıcı beklentileri ve bu alanda duyulan ihtiyaca ilişkin öneri ve değerlendirmelerde bulunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile kampı, doğa turizmi, turizm

A Critical Review of Family Camps in Nature Tourism

Abstract

This study focuses on family camps, a sub-branch of nature tourism, by examining nature tourism, which is preferred as an alternative to mass tourism. The profile of family camp users and their perception and satisfaction for existing camps are tried to be revealed. Examples camp in Turkey and the world, themes are examined and the benefits they provide to users and users of the camp is aimed to evaluate the interactions they establish with the environment.

Family camp examples in our country and in the world as a data collection method in the study; scientific studies, books, brochures, organization companies web pages, etc. It has been researched based on the literature. There have been also engaged in oral interviews with company representatives in our country family camping organization with the aim to provide more detailed examination on samples of Turkey. In the study, it was seen that family camps, as the smallest structure of the society, add positive effects to the family and members of the family and individuals in terms of social relations. In the light of the information obtained, suggestions and evaluations are made regarding the location of family camps in nature tourism, user expectations and the need in this field.

Keywords: Family camping, nature tourism, tourism.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Elif Nazlı Malkoç (Peyzaj Mimarı); Düzce Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 81000, Düzce-Türkiye. Tel: +90 (538) 4967134, E-mail:

elif81560@ogr.duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0451-0190

Geliş (Received) : 14.07.2020

Kabul (Accepted) : 04.11.2020

Basım (Published) : 15.12.2020

1. Giriş

Kapitalizmin gelişimine paralel olarak batıda ortaya çıkan turizm, dünya ekonomisinin küreselleşmesiyle beraber geçirdiği evreler ve insanların yaşam tarzlarındaki değişim ile daha önceleri deniz, kum ve güneş kriterlerini barındıran kitle turizminden alternatif turizme geçiş süreci yaşamıştır. (Roney, 2002) Bu süreç turizm sektöründe kitle turizmi etkinliklerinin kısa vadede kar getirirse de uzun vadede özellikle ekolojik yıkıma götüren sonuçlar doğurmasıyla ortaya çıkmıştır. Çok kalabalık yerlerdeki çevresel, sosyal ve ekonomik dejenerasyonlar turizmde zamanla korumacı ve sürdürülebilir bir yaklaşım ihtiyacını gündeme getirmiştir. (Acuner, 2006) Turizm ülkelerin ekonomilerine büyük katkı sağlayan araçlardan biridir. Turizm daha çok deniz kenarında kitle turizmi şeklinde yapılırken son yıllarda kitle turizmine alternatif turizm şekilleri ortaya çıkmıştır. Dünya Turizm Örgütü'ne göre bir ülkeye ait turizm tipleri üçe ayrılmaktadır; Domestik turizm, içe dönük ve dışa dönük turizm. Turizmin fonksiyonel dağılımı ise seyahatin amacı ile karakterizasyon göstermektedir. Bunlar; rekreasyonel, terapötik, bilişsel, işe yönelik, spor, etnik, dini, ulaşım odaklı ve eğitimsel tiplerdir. Bunların arasından en yoğun tercih edileni rekreasyonel ve eğitim odaklı turizm tipleridir. (Mehtiyeva & Sterne, 2017) Uğurlu ve Akay'a göre (2017) ise turizm pazarı kültürel, kırsal, doğa turizmi, kıyı, iş ve sağlık turizmi olarak ayrılabilir. Doğa turizmi ya da eko turizm turizm ekonomisinde sürdürülebilirlik ve koruma kullanma dengesinin amaçlandığı alternatif turizm türlerindedir. Doğa turizmi doğal alanların gezilip görülmesi arzusuyla ortaya çıkmış dünya genelinde çok büyük yer edinmiş yerel ekonominin de kalkınma aracı olan bir turizm çeşididir. Doğa turizminde manzara bütünlüğü, yaban hayatı, topografya, vejetasyon, su, arkeolojik ve kültürel değerler gibi kaynaklar doğa turistlerine sunulan kaynaklardır. Doğa turistleri bu kaynakların değerini bilmekle birlikte, katılımcılık, duyarlılık ruhu içerisinde doğa bilinçlerini arttırmak, ya da iç dünyalarını geliştirmek isteyen kişilerdir. (T. Kiper, 2007) Doğal alanlarda yapılan aktiviteleri tasarlarken kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanıma sunulması çok önemlidir. Son yıllarda hızla gelişen iklim krizi ile birlikte bu konunun önemi daha da artmıştır. Yerel ölçekteki geleneksel, kültürel ve doğal desenlerin üzerinde turizmin yaratacağı etki düşünülerek kitle turizmine alternatif olarak kurgulanan doğa turizmi ekonominin ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği açısından bu bakımdan önem taşımaktadır. Turizmin zaman içinde sürdürülebilirlikle olan ilişkisi ve doğa turizmi ile birlikte kırsal alanların toplumsal olarak keşfi ve bunların sonucunda doğanın korunarak kullanımı, devlet ve yöre halkı için kalkınmaya katkı olarak etkin hale gelmiştir. (Bakanlığı, 2013) Ülkemizin güncel kalkınma politikalarında sıkça yer alan bir konu olan kırsal kalkınma unsurlarının başlıca aktörlerinden biri de kırsal turizmdir. Kırsal turizm her mevsim yapılabilir olduğundan etken olduğu yörenin doğal ve kültürel değerlerinin devamlılığını sağlarken yöresel ekonomik yapının da kalkınmasını sağlayacaktır. (Cengiz & Akkuş, 2012) İnsanlar serbest zaman aktivitelerini kapalı alanlardan çok açık alanlarda deneyimlemeyi tercih etmektedirler. (Saltık & Akova, 2019) Açık mekan rekreasyon faaliyetleri insanlar üzerinde bedensel, zihinsel ve ruhsal açıdan olumlu etkiler bırakmaktadır. Doğa turizmi, genellikle ormanlık alanlarda yapılmakla beraber başka açık alanlarda da etkin olarak yapılmaktadır. Niteliksiz kentsel alanlardaki olumsuz koşullar nedeniyle kentli bireyler, kent dışındaki açık hava rekreasyon kaynaklarına yönelmektedirler. Bu kaynaklardan en önemlilerinden biri kamp alanlarıdır (Topay ve Koçan; 2009; Gültekin ve Gültekin, 2012). Açık hava rekreasyonlarındaki aktiviteler genel olarak ormanlık, göl kenarı, ırmak kenarı alanlarla dağlık yerlerde veya milli park vb. alanlarda yapılmaktadır. Aktiviteler pasiften aktife sıralanır. Bunlar; bir manzara eşliğinde oturmak veya kayak yapmak, dağ bisikleti kullanmak ya da yürüyüş gibi aktiviteleri kapsamaktadır. Tek bir kişinin yürüyüşünü içerebildiği gibi grupların piknik ya da yürüyüş gibi aktivitelerini de kapsar. (Bell vd., 2007) Valentine (1992) tarafından belirtildiği üzere günümüzde doğa turizmi, dünyada pek çok ülkede yaygın şekilde yapılmaktadır. Afrika, Avustralya, Güney Amerika, Kosta Rika, Nepal gibi ülkeler dünyada doğa turizminin öncüleri arasında yer almaktadırlar. Avustralya'da uluslararası turistlere yönelik yapılan bir araştırmada ülkenin turistik kaynağının %55'inin doğa turizmi kaynaklı olduğu ortaya konulmaktadır. Doğa turizmi denildiğinde doğaya dayalı yapılan aktiviteler akla gelmektedir. Doğayla kurulan ilişkimizin çok yönlü olması imkanı ile bu durum doğa turizmini çeşitlendiren bir durum olmuştur. Ongun vd.'a göre (akt. iç. Khabbazi ve Yazgan, 2017) yapılan aktiviteler kullanılan araçlar, gidilen yerin doğası ve yapılan aktivitenin özelliği açısından sıralanabilir. Buna göre aktiviteler; kırsal turizm, tarım turizmi, çiftlik turizmi, yayla turizmi, sualtı dalış turizmi, mağara turizmi, av turizmi, sportif olta balıkçılığı, kuş gözlemciliği, botanik turizmi, fauna gözlemciliği, doğa yürüyüşü, foto safari, kamp ve karavan turizmi, bisiklet turizmi vb. olarak çeşitlendirilebilir. Doğa turizmi bireysel yapılabileceği gibi grup olarak, çocuklu ailelerin de katılabileceği bir turizm çeşididir. Kampçılık doğal alanlarda yapılan açık alan etkinliklerinin arasında yer almaktadır. Açık havada, doğa ile bütünleşmeyi sağlayan, kişiyi özgürleştiren bir spor türü olarak (Göker & Ünlüönen, 2019) kampçılık yetişkinlerin kendi başlarına katılabileceği bir alan olmakla beraber çocuklu ailelerin de birlikte deneyimlediği doğa temelli rekreasyon etkinlikleri arasında yaygın bir yer tutmaktadır. Ailelerin çocuklarıyla katıldığı aktivitelerde çocuklar doğal alanlarda bulunarak doğayla tanışmayı deneyimlerken aileler de çocuklarıyla kentin karmaşasından uzak, daha temiz bir alanda başka aileler ile bir araya gelebilirler. Garst vd. (2009) 'nin orman aile kampçılığına dair deneyim ve anlam çalışmasında bulgu olarak ailelerin restorasyon, ailesel işlevsellik, doğayı deneyimleme, özel mekanlar, öz kimlik, sosyal etkileşim ve çocuklar için öğrenme gibi anlamların öne çıktığı görülmektedir. Çalışmada belirtildiğine göre

kamp anlamsal olarak ailelerin 'kaçış' olarak algıladığı bir durumdur. (Garst vd., 2009) Günlük sorumluluklardan uzaklaşmanın bir yolu olarak kampçılığa atfedilen kaçış anlamı Amerikan çalışmalarının ilk yıllarında öne çıkmaktadır. Kaçış anlamına benzer olarak Jirasek vd.'nin 2017 yılında 14 yetişkin ve 14 çocuk üzerinde yaptıkları bir çalışması bulunmaktadır. Çalışmada, kampta yapılan yüksek riskli serbest zaman aktivitelerinin katılımcıların gündelik yaşamın ötesine geçerek yeni roller edinmelerini sağladığını böylelikle bu durumun onlar için normal hayata ara verme şansı oluşturduğundan bahsedilmektedir.

2. Materyal ve Metod

Çalışmanın bundan sonraki kısmında ulusal ve uluslararası olarak düzenlenen aile kamplarının toplumsal, çevresel, mekânsal yönleri ve etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla ulusal ve uluslararası literatür incelenmiş, ulusal ve uluslararası kamp aktivitelerinin farklılıkları ve benzerlikleri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Çeşitli kamp birliklerinin web siteleri incelenmiş, kapsamlı literatür çalışması yapılmıştır. Ülkemizde kampçılık organizasyonu yapan firmalardan 5 adet seçilerek, telefonla görüşme ve web siteleri üzerinden bilgi alınmıştır. Seçilen firmalar aile kampçılığında Türkiye'deki farklı kampçılık değişkenlerini temsil etmektedirler. Bu değişkenler, ülkemizdeki aile kampları incelendiğinde yerleşkesi olan kamp firmaları, tematik kamp firmaları, mevsimsel değişkenliğe göre rotasını belirleyen kamp firmaları, sadece belirli rotalarda rutin tur düzenleyen kampları ve dijital iletişim konusunda kampçıların memnuniyet geri dönüşlerini diğer firmalara oranla daha etkili değerlendirebilen firmalar olarak diğer firmalar arasından seçilmişlerdir. Bu bilgiler ışığında çocuklu ailelerin doğada vakit geçirebilme fırsatlarına ilişkin aktiviteler değerlendirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Uluslararası Aile Kampı Oluşumları

Kamp kurma çok yeni bir yaşam biçimi değildir. İnsanlığın ilk yıllarından bu yana düşünüldüğünde prehistorik dönemde korunduğu alanları ikameti için kullanıyor, yakınındaki yiyeceklerden besleniyordu. Yaktığı ateş bugünün ilk kamp ateşinin habercisi oldu. Neolitik periyotta kullanılan çadırlar göçebeliliğin simgesiyken aynı zamanda geçici açık hava yaşam biçimini de oluşturmaktaydı. (Holmerda, 1967) İnsan ya da insansılar döneminde ateşin etrafındaki dansın yanardağ çevresindeki dönüşün izdüşümü olduğu belirtilmektedir. Buradan hareketle ateş etrafında dans bugünkü Amerikan yerlilerinin geleneksel kamp aktivitelerine dönüşmüştür. Kampçılık dünyada pek çok ülkede etkin bir açık hava rekreasyon faaliyetidir. Çeşitli dernek isimleriyle bir çatı altında birleşmiş aile kampı oluşumları bulunmaktadır. 1933 yılında kurulan Dünya Kampçılık, Karavancılık Derneği bu çatı kuruluştur. Bu kuruluşa bağlı pek çok farklı ülkenin kendine ait ulusal dernekleri bulunmaktadır. Bu birlikler çeşitli temalarda kuruldukları gibi ulusal federasyon olarak da yer almaktadırlar. (*Federation of Campers, Caravanners*, 2017) Ülkelere göre içerik farklılığı gösteren kamplara örnek olarak Amerika'da kamp sektörü gençlik kampları, yaban hayatı kampları, aile kampları, rekreasyonel araç seyahatleri, kabin kampları ve kilise kampları olarak ayrılabilir.

La Page'in 1973 yılında yaptığı çalışmasında kamp aktiviteleri kullanıcılar ve potansiyel kampçılar tarafından değerlendirilmiştir. Sonuçlar tablo 1. de görülmektedir. Tabloya göre Amerikan vatandaşları kamp ve tekne gösterileri etkinliğine ilk üç sırada yer vermektedir.

Tablo 1. Genel halk, potansiyel kampçılar ve kamp ilgisi olmayan ev sakinlerinin serbest zaman aktivite ve ilgilerinin karşılaştırılması. (Growth potential of the family camping market, 1973)

Aktivite	Toplam Amerikan Vatandaşı	Kamp piyasasına potansiyel ekler	Kampçılıkla çok az ilgisi olanlar yada hiç ilgilenmeyenler
Paylaşımlı Serbest Zaman Aktivitesi			
Balık tutma	16	27	11
Su sporları	16	27	11
Kış sporları	4	8	1
Avlanma	4	6	2
Piknik, Mangal	10	18	7
Seyahat	14	23	13
Televizyon izleme	13	4	17
Sinema, Tiyatro	10	15	8
Paylaşımsız	19	9	24
Kamp-tekne gösterisi	22	34	10
Şehir Parkı	59	74	47
Eyalet parkı	46	53	31
Milli park	33	35	21
Milli kıyı	38	30	22
Milli orman	23	21	12
Hiçbiri	25	9	37
Güncel Rekreasyon Ekipman Satın Alımları			
Balık tutma	10	38	29
Avcılık	4	7	2
Kış sporları	3	6	2
Çim ve saha oyunları	12	21	12
Botlar	3	5	1
Hiç alınmayan	47	34	62
Haberler	33	38	29
Spor	10	11	6
Ev-bahçe	17	23	14
Hobi-eşya	3	5	1
Kadınlar	24	29	20
Kulüp ve dernekler	3	4	2
hiçbiri	28	20	36
Sahip olunan yada kullanımda olan			
2 yada daha fazla otomobil	44	55	31
Araba yada kamyon sahibi olmayan	16	7	23
Tatil evi	10	16	6

Kamplar bireylerin doğada zihinsel ve bedensel olarak aktifleşmeleriyle sağlıklı bir ortam yaratılmasında etkilidir. Michael Ungar 1980'li yıllardan bu yana dirençlilik temasının popüler bir konsept haline geldiğinden söz etmektedir ve dirençliliği bireyin tek başına üstlendiği bir durum olarak görmeyip kamp aktiviteleri, iyi okul aktiviteleri ve sevgi dolu aile ile çocukların birey olarak toplumla sağlıklı ilişkiler kurabilmelerini sağladıklarında dirençliliğin oluşabileceğinden bahsetmektedir. (Ungar, 2012). North Carolina Üniversitesi'nde kamp direktörleri üzerinde yapılan bir araştırmada (James & Henderson, 2007) direktörler, farklı kentsel bölgelerden katılım sağlamalarına rağmen katılımcıların anket sorularında yer alan kodlamalarının çoğunun kamptaki aktivitelerle uyum içerisinde olduğunu ve katılımcıların bu kodlamalara mantıklı cevaplar üretebildiğini göstermiştir. Çalışmada ayrıca çocukların doğayla olan bağlarının incelenmesine dair önemli bir inceleme daha bulunmaktadır. Katılımcıların pek çoğu çocukların 20 yıl önce doğayla kurdukları ilişkiyi bugün kuramadıklarını bu nedenle programlı kamp etkinliklerinin önemli olduğunu ifade etmektedirler. Çalışmanın bu noktasında ankete bir de çocukların doğa ile temaslarının neden azaldığını irdeleyen bir inceleme eklendiği görülmektedir. (Tablo.2) Tablo 2 incelendiğinde çocukların doğayla olan temaslarının azalmasının başat sebebi elektronik/medya üzerindeki yoğun ilgi olarak görülmektedir. Takip eden nedenler arasında ulaşım açısından kentsel ve doğal alanların birbirlerine olan uzaklığı nedeniyle doğal alanlara erişimin az olması, değişen yaşam biçimleriyle modern hayatın getirisi olarak çocuklardan beklentilerin artması (ödev vb.) ile zaman yoksunluğunun ortaya çıkması, ailelerin çocuklarını yalnız olarak gönderebileceği kampları güven problemi nedeniyle tercih

etmeyişleri, kırsal yada doğal alanlarda yaşama biçimlerinden uzak kentsel hayatın doğada davranış deneyimlerini engellemiş olması, iç mekanlarda sağlanmış konfor alanlarının doğada çok sık bulunmayışı hissi, çocuklar için açık alan oyunlarında yaratıcılığın ve hayal gücünün gereksinimine olan ilginin azalması gibi etmenler görülmektedir.

Tablo 2. Çocukların doğayla olan ilişkilerinin azalma sebepleri (James & Henderson, 2007).

Nesne	Uzlaşım Yüzdesi	Anlaşmazlık Yüzdesi
Elektronik/Medya üzerindeki yoğun ilgi	85	8
Doğal alanlara erişimin azalması	78	11
Zaman yoksunluğu (Çocuklardan beklentilerin artması nedeniyle)	78	10
Ailelerin yabancılardan duyduğu korku	66	12
Açık mekan aktivitelerine ilişkin yetenek yada bilgi eksikliği	70	14
İç mekanlarda bulunmayan konfor durumu (hava durumu, böcekler vb.)	67	14
Çevresel bilgi eksikliği	66	11
Ailelerin yaban hayatından duyduğu korku	66	15
Günlük yaşamsal gereksinimlerde çevresel etkileşimin giderek azalması	61	14
Yapısallaşmamış açık alan oyunlarındaki yaratıcılık ve hayal gücünün gereksiniminin azalması	64	25
Açık mekanlarda olmaya ilginin azalması	64	21
Doğal alanlara ulaşımın eksikliği	51	18
Dava olma korkusu (Ailesel veya kurumsal açıdan)	45	22

3.1.1. International Camping Fellowship

Tüm dünya üzerindeki kampçılık derneklerinin bilgilerini bir ağ olarak bünyesinde bulunduran kuruluş çocuklar ve aileler için kamp standartlarını belirtmektedir. Buna göre tüm dünyada yaklaşık 100'e yakın kamp derneği bulunmaktadır. (International Camping Fellowship, 2019).

3.1.2. Kuzey Amerikan Aile Kampçıları Kuruluşu (North American Family Campers Association)

1957'den beri hizmet veren kuruluş New England bölgesi orijinli kampçılık kurulusudur. Derneğin yazları ve kışları mevsime uygun olarak toplanmaları gelenek haline gelmiştir. Mayıs aylarında safari düzenleyen kampçılar Temmuz ayında bir haftalık seyahat planlamaktadır. White Mountains, Niagara Falls vb. alanlara geziler düzenlenmektedir. Dernek aynı zamanda kuruluşun üyelerine yönelik hazırladığı derneğin websitesinden ulaşılabilen aylık bir gazete yayınlamaktadır. (North American Family Campers Association, 2019).

(Anonim 2020 a)

3.1.3. Uluslararası Kampçılık Kulübü (FCRV International Camping Club)

1949 yılında ilk adımları atılan kuruluş 1972 yılında 7842 ailenin katılımıyla en büyük organizasyonu gerçekleştirdikten sonra her yıl tüm üyelerin bir araya geldiği yıllık toplantı geleneği oluşturmuş. 20'li yaşlardan itibaren her yaştan ve medeni durumdan kişinin katıldığı organizasyonlarda önceden oluşturulmuş çeşitli program etkinlikleri bulunmaktadır. Yetişkin aktivitelerinde büyük (Bingo, kağıt turnuvaları) ve küçük (masaüstü oyunları, domino vb.) grup oyunları, organizasyonlu aktiviteler ve arazi dışında etkinlikler de yer almaktadır. (FCRV International Camping Club, 2019).

3.1.4. Australya Kamp Kuruluşu (Australian Camps Association)

Avustralya kamp kuruluşu daha çok açık hava rekreasyon aktivite organizasyonlarıyla anılan bir kuruluş. Çadır ve karavan aktivitelerinden ziyade tematik aktiviteler için hazırlanmış alanlarda okul kampları, tatil kampları, spor kampları, aile kampları, inanca bağlı kamplar, engellilere yönelik kamplar gibi pek çok alanda özelleşmiş kamp türü hizmeti vermektedir. Her temanın alanı farklı olmakla beraber kamplarda ihtiyaç duyulan tüm ekipman ve kaynaklar sağlanmaktadır. (Australian Camps Association, 2007).

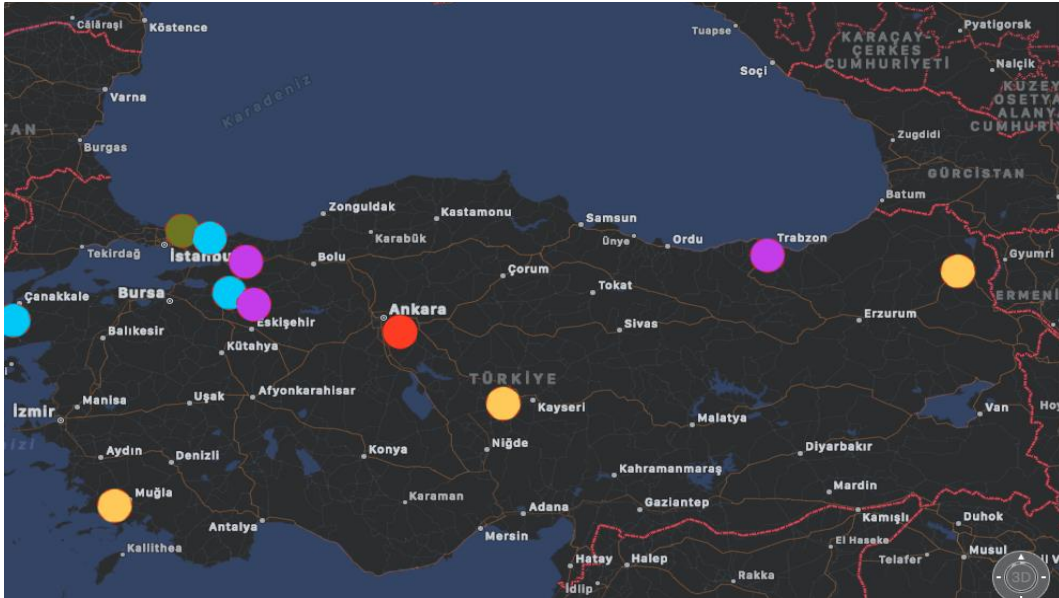
3.2. Ulusal Aile Kampı Oluşumları

Anadolu'da çadır 11. Yy.'dan itibaren göçebe yaşam biçiminin bir simgesi olarak Türk kültüründe yer almaktadır.(Gürbüz, 1997) Kırsal yerleşik hayat ve sonrasında kentsel yaşamın çevresel koşulları bireyleri doğaya yakınlaşmaya sevk etmiş, bu durum kamp aktivitelerinin artması ve çeşitlenmesini sağlamıştır. 1908 yılında *teşkilatlı keşşaflık (izcilik)* ile başlayan kamplar Osmanlı döneminin modern kapçılığı olarak görülmektedir. Bu süreç ile Cumhuriyet döneminde Kızılay derneğinin (Bulut, 2007) ve Trakya'da çocuk yurtlarına benzer olarak okulların tatil dönemlerinde sağlık amacıyla Azat Obaları'nın kuruluşu (Burgaç, 2007) ile gençlik kampları kurulmuş ve sonrasında günümüze kadar devam etmiştir. Günümüzde ise pek çok tema ve aktivite kapsamında kampçılık sık tercih edilen bir doğa turizmi haline gelmiştir.

Türkiye, Federation Internationale de Camping, Caravanning kuruluşuna 1969 yılında üye olmuştur. Daha sonra 2008 yılında birbirinden bağımsız dernekler bir araya gelerek Türkiye Ulusal Kamp ve Karavan Federasyonu kurulmuştur. Kurumun aktiviteleri mevsimsel temalar (yazı karşılama, sonbahar gezileri vb.) ile birlikte gidilen yerin niteliğine (GAP gezisi, Karasu Maden Deresi gezisi vb.) göre de seçilebilmektedir. Aynı zamanda tematik aktiviteler (sevgililer günü yemeği, kahvaltılar vb.) de yapılmaktadır.(*Ulusal Kamp ve Karavan Federasyonu*, 2020)

Ülkemizde özel olarak katılım sağlanabilen kamp firmalarının yanında Gençlik ve Spor Bakanlığı da yılda iki defa olmak üzere doğa ve deniz kampları düzenlemektedir. Mavi ve yeşil kamplar olarak isimlendirilen bu kamplarda pek çok kamp aktivitesi bulunmaktadır. Kamp aktiviteleri at biniciliği, paintball, dağ bisikleti, deniz ve havuz etkinliği, el sanatları, geziler, halk oyunları, ip parkuru, kano, kişisel gelişim eğitimleri, kitap okuma saatleri, mangala, matrak, mini golf, okçuluk, rafting, sokak oyunları, spor faaliyetleri, tırmanma duvarı, tiyatro ve müzik ile trekking olarak dağılım göstermektedir. Bu kamplardan biri üzerinde yapılan bir çalışmada 16-17 yaş aralığında bulunan 30 kız öğrenci doğa kampında yaşadıklarını çeşitli metafor kelimelerle aktarmışlardır. Film, lunapark, karınca gibi kelimeler kampta edindikleri liderlik, kültürel alışveriş, sorumluluk duyguları gibi edinimler için kodlar oluşturmaktadır. Bu çalışmada kullanılan kodların öğrencilerin doğaya dair farkındalık geliştirmelerine destek olduğu ve adaptasyonlarını arttırdığı görülmüştür. (Esentaş vd., 2016) Ülkemizde yapılan farklı çalışmalarda katılımcıların kamp ve ekoköy gibi doğal alanlardan beklentilerinin farklı insanlar ile bilgi alışverişinde bulunabilecekleri, fotoğraf çekimi, ata binme, doğa yürüyüşü, oryantring vb. faaliyetlere katılabilecekleri, eğitim, kurs, atölye çalışmalarına katılabilecekleri sosyal fayda sağlayabilecekleri işlere katılım gerçekleştirmek istediklerine vurgu yapılmaktadır. (Gültekin ve Gültekin, 2017).

Bu çalışma kapsamında Türkiye’de aile kampı hizmeti veren 5 firma ile sözlü görüşmeler yapılmıştır. Firma bilgilerine kamp etkinliklerine ilişkin bilgi veren popüler dergiler, web sayfaları üzerinden de ulaşılmıştır. Görüşme yapılan firmaların Türkiye’deki konumlarına göre dağılımları şekil 1’de verilmektedir.

Şekil:1 (Kişisel Arşiv)

Oyun Kampta Kampçılık Sahil Kamp 7’den 70’e Aile Kampı PermaKamp Tamzara Tur

● ● ● ● ●

Ulaşılan aile kamplarının Türkiye’de yoğunlaştığı bölgeler özellikle Marmara Bölgesi başta olmak üzere orta bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kamp aktivitelerinin çeşitlendirilmesi bakımından doğal peyzaj unsurlarıyla birlikte kültürel peyzaj nitelikleri açısından da kamp aktivitelerinin gerçekleştirilebileceği özellikle orta doğu ve kuzey bölgelerde de uygulamalar artırılabilir.

3.2.1 Oyun Kampta Kampçılık

Oyun kampta isimli aile kampı organizasyonu ile yapılan görüşmelerde kamplar için belirli rotaların olduğu ve bu rotaların mevsimlere ve düzenlendikleri şehirlere göre değişiklik gösterdiği belirtilmiştir. Organizasyonlar için Türkiye’nin güney bölgesinde yer alan Bodrum Gümüşlük mevkii yaz ayları daha uygun iken, kış aylarında doğu ekspresi ile Karsa yolculuk kampı programlanmıştır. Bu durum aynı zamanda kamp aktivitelerinin konseptini belirlemede büyük rol oynamaktadır. Örneğin yazın Bodrum Gümüşlük’te ‘Güneşi Selamlayan Çocuklar Kampı’ teması uygulanırken kışın ‘Doğu Ekspresi ile Masal Şehir Kars’a Yolculuk Kampı’ yapılmaktadır. Bununla birlikte bahar aylarında Peribacaları Keşfi ile Göreme’de çeşitli geziler yapılmaktadır. Her kampta

içeriğe bağlı olarak farklı aktiviteler yer almaktadır. Örneğin Bodrum Kampı'nda günlük program sabah 08.30'da başlayan aktiviteler kahvaltı, drama ve sanat atölyesi, öğle yemeği, serbest zaman, akşam yemeği, ve kumda ateş başı masal saati şeklinde ilerlemektedir. Konaklama ise her kampın bulunduğu yere göre değişmektedir. Bodrum Kampı'nda bungalovlarda kalınabilirken, Göreme Kampı Gül Konakları'nda geçmektedir. Kampların mekanına ve aktivitelerine bağlı olarak fiyatları da değişim göstermektedir. Bodrum Kampı'nda 1 yetişkin 1 çocuk 4750,00 TL ile katılım sağlayabiliyor iken Gül Konakları Göreme turunda yetişkin için 1500,00 TL çocuk için 1200,00 TL ücretlendirme yapılıyor. Ulaşım ise ailelerin kendileri tarafından karşılanmaktadır. Kamp alanına ulaşmak için firmanın otobüsünü kullanmak isteyen aileler ayrıca ücret ödemektedirler.(Oyun Kampta, 2019).

3.2.2. Sahil Kamp

Bir başka firma ise Sahil Kamp, konsept olarak daha farklı olan bu kamp firması ülkemizin Marmara Bölgesi'nde yer alan İstanbul Şile'de sahil kenarında 35 ha orman arazisi üzerinde kurulmuş dinlenme, spor, aktivite ve eğitim tesisidir. Ağaçlık alanlar altına kurulan ahşap platformlarda çadır yapılabilen, aynı zamanda bungalov ve karavan alanlarıyla farklı konaklama seçeneklerini bir arada karşılayan bir yer niteliğindedir. Restoran, kafeterya, toplantı salonu, duş ve wc imkanları ile alanın yeme içme, toplanma ve hijyen imkanları sağlanmaktadır. Kampın tematik aktivitelerinde ise görüşme yapılan diğer kamplardan farklı olarak burada hayatta kalma atölyeleri ismiyle çeşitli aktiviteler yapılmakta ve bu atölyelerde doğada zor şartlar altında nasıl hayatta kalınabileceği öğretilmektedir. Kamptaki tüm aktivitelerin sıralanışı şu şekildedir: Havuz, Poligonda Airsoft, Survivor Parkuru, Doğa Yürüyüşü. Aynı zamanda Epipaleolitik döneme ait bulguların bulunduğu kamp alanı tarihi bir değer taşımaktadır. Kamp alanı sınırları içerisinde yer alan Şile Sahilköy Kumulları tedavi amaçlı olarak kullanılabilir, kampçılara talassoterapi ve tıbbi turizm olanakları sunmaktadır. (İstanbul Sahil Kamp, 2014).

(Anonim 2020b).

3.3.3. 7'den 70'e Aile Kampı

Ankara merkezli bu firmanın kampları genellikle Ankara'da yapılmaktadır. Yapılan aktivitelerin temaları çocukların tek başına katılabileceği temalar olmakla birlikte aile kampı olarak düzenlenen kamplarda da firma çeşitli temalarla etkinlikler yapmaktadır. Ritim kampı, oryantiring kampı, oyun kampı, ve masal kampı bu temalardan bazılarıdır. Kamp diğer firmalardan farklı olarak katılımcıların görüşlerini web sitelerinde video olarak yayınlamaktadır. Buna göre aile ve çocukların bir arada katıldığı bu kamplarda çocukların ve ebeveynlerin memnuniyeti birbirlerinden beslenmekle beraber ayrı ayrı deneyimlerine de dayanmaktadır. Bu kullanıcı memnuniyetini ortaya koymakta önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.(7'den 70'e Activity, 2018)

3.3.4. Permakamp (Permakültür Uygulama ve Ortak Yaşam Çiftliği Projesi)

Permakamp, permakültür teması ile aile çocuk kampçılığı aktivitelerinin harmanladığı bir kampçılık projesidir. Türkiye'nin farklı yerleşkelerinde kurulmuş kamp alanlarında buldukları yerin coğrafik ve kültürel özellikleriyle kamp programları oluşturmaktadırlar. Beykoz, Bozcaada ve Bilecik'de olmak üzere üç farklı

yerleşkede kurulu bu kamp alanları ekolojik aile-çocuk kampları olarak çocuklara ekoloji ve permakültür üzerine eğitim anlamında pek çok katkı sağlamaktadır. Farklı sayıda projelerde temalar oluşturulan kamp programları (permakamp günü, serbest gezen çocuklar, öğretmenimiz doğa, ekolojik çocuk kampları, keçi peyniri kardeşliği, yürüyen evle, Sen’de yap deneyim atölyeleri, gıda birliği, fermentest2020 fermantasyon festivali) doğa yürüyüşleri, permakültür uygulamaları, sebze bahçesi kurmayı öğrenme, hurda dönüştürme, ağaçlarla çocuk oyun alanı oluşturma gibi etkinlikleri kapsamaktadır. (PermaKamp, 2003).

(Anonim 2020 c)

3.3.5. Tamzara Tur

Firmanın tematik kampları Türkiye’nin bölgelerine göre değişim göstermektedir. Aynı zamanda foto safari ve dağ turları olarak iki ayrı kategori bulunmaktadır. İkameti Marmara Bölgesi’nde yoğunlaşan katılımcıların tercih ettiği turlarda genellikle 25 kişilik gruplarla toplanan kampçılar gününbirlik geziler için İstanbul’a 1-2 saat mesafeli alanları tercih etmekte, kamplar ise 1 gece -2 gün sürmektedir. İznik, Bilecik gibi yerler yakın olduğundan bu kişiler için daha çok tercih edilmektedir. Aynı zamanda firma doğu karadeniz turları da yapmaktadır. Katılımcı profili incelendiğinde ailelerin 30-40 yaşlar arasında olduğu görülürken iken çocuklar genellikle 2-12 yaş aralığında olmaktadır. Kamp alanında eğitmenler, aileler ve çocuklar arasından iş bölümü yapılmaktadır. Aileler alanda malzeme tedariki yaparken çocuklar da kendi aralarında oyunlar oynamaktadırlar. Genellikle ilkbaharda mevsimin uygunlu dolayısıyla tercih edilen kamp etkinliklerinde aynı zamanda kış mevsiminde de bitkilerin özellikleri hakkında çocuklara oyunlar kuruluyor. Kamp alanına ulaşım yolculuk rotası oluşturulduktan sonra turun midibüsü rota üzerinden katılımcıları tek tek alarak seferi tamamlamaktadır. Bu gibi bir etkinliğe bugün bir aile 300,00 tl vererek çok rahat katılım sağlayabilmektedir. O. Gula (kişisel iletişim, 12 Kasım 2019).

4. Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda bilimsel araştırmalarda da yer alan doğa eksikliği terimi, modern psikoloji literatürüne dahil olmamakla beraber birçok bilimsel çalışmada tartışma yaratmış durumdadır. Artan niteliksiz kentleşmeyle birlikte açık hava aktivitelerinin azalması, insanların belirli sağlık sorunları yaşamalarına neden olmakta ve doğayla olan etkileşimlerini en aza indirmektedir. (Warber vd., 2015) Louv’un çalışmasında ‘nature deficit disorder’ olarak adlandırdığı bu durumun çözümü ise elbette ki doğaya dönmekte yatmaktadır. Özellikle Amerika’da yapılan çalışmalarda doğanın iyileştirici etkisinin okullarda verilen eğitime yansıtılması gerektiği uzun zamandır gündemde olan bir konudur. Çalışmada hiperaktivite, obezite, dikkat dağınıklığı gibi rahatsızlıkların çözümünün doğada olduğunu belirtilmekte, okulların çevresindeki yeşil alanların da artırılması

gerektiğine değinilmektedir. Eğitimlerine sınıf ortamından çıkıp doğayı da katan okullardaki öğrencilerin dil düzeyleri, matematik ve sosyal bilgiler alanlarındaki başarılarının arttığı görülmektedir. (Louv, 2009) Doğa kampları bu eksikliği gidermek açısından aile ve çocuğu bir araya getirerek hem bireylerin birbirleriyle hem de doğayla olumlu deneyimler yaşayacağı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentsel alanlarda doğal alanların azlığı ve kırsal alanlarda doğaya erişimin daha kolay olması sosyo-mekânsal bir parametre olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde okul öncesi çocuk ve aileleriyle yapılan bir araştırmaya göre kentli ailelerin çocuklarına daha fazla doğal çevreye yönelik deneyim yaşattığı görülmektedir. Bu durum çalışmada, köyde yaşayan çocukların kenttekilerine oranla sürekli doğayla iç içe olmaları ve dolayısıyla onların kendiliğinden bu deneyimleri yaşamalarıyla açıklanmaktadır. Ailelerin çocuklarına yaşattığı deneyimin nitelik değişikliği köyde ve kentte yaşama farklılığı ile çok keskin çizgilerle açıklanamasa da eğitim düzeyiyle değişen oranın, yapılan çalışmalarda gözle görülür bir şekilde olduğu belirtilmektedir. Ebeveynlerin eğitim durumu çocuklarına yaşattıkları çevresel deneyimi etkilemekte, buna göre annenin ve babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarına yaşattığı çevresel deneyim ve dolayısıyla çocukların gelişen çevresel duyarlılığı artmaktadır. (Kesicioğlu, 2009) Gültekin ve Gültekin (2019a) ve Gültekin ve Gültekin (2019b) yaptıkları çalışmalarda açık hava rekreasyon etkinliklerine aile katılımını kırsal alanlarda ve kentsel alanlarda ayrı ayrı değerlendirmişler, her iki çalışmada da aile bilincinin ve ailenin eğitim düzeyinin artması ile birlikte çocuklar ile birlikte açık alan etkinliklerine katılım oranının arttığını ve açık hava etkinliklerine katılımın çocuklar üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuşlardır. Çocukların bu şekilde sahip olduğu deneyimlerle artan çevresel duyarlılıkları, deneyimledikleri kampın programına bağlı olarak çevreye dayalı bilgi alımı ve bilinç oluşturma süreci ile pekişmektedir. Yardımcı ve Leblebicioğlu'nun çalışmalarında (2012) 4. ve 5. sınıf öğrenciler bir hafta kamp deneyimi yaşamış, kampın öncesinde ve sonrasında çeşitli sorularla öğrencilerin çevresel algı konsepti ölçülmeye çalışılmıştır. Kamp sabah, öğle ve akşam blok saatli etkinliklerle ekoloji dersleri ve oyunlarla programlanmıştır. 4. ve 5. sınıflardan toplam 24 çocukla yapılan bu çalışmada çocuklar öncelikle doğanın ne olduğu sorusuna genellikle yaşayan elementlerin olduğu bir açık alan gibi cevap verirken kamp sonunda canlı ve cansız organizmaların bir arada bulunduğu bir ekosistem diyebilecek duruma gelmişlerdir. (Yardımcı & Leblebicioğlu, 2012).

Çalışmada doğa turizmi kapsamında bir açık alan etkinliği olarak aile kamplarına ilişkin dünyada ve Türkiye'deki örnek uygulamalar değerlendirilmiştir. Özellikle programlı kamp aktivitelerinin çocukların doğayla ilişki kurup gündelik alışkanlıklarından farklı deneyimler edinmelerinde büyük önem taşıdığı görülmüştür. Ailelerle birlikte yapılan kamp etkinliklerinin ailelerin çocuklarla birlikte çıktıkları bu keşif dolu yolculukta aynı zamanda ebeveynlerin kendileri için ve doğa ile kuracakları kendi deneyimleri açısından da çok katmanlı bir etkileşim olduğu sonucuna varılmıştır. Bu anlamda aile kampları doğal alanlarla buluşma ortamı yaratmakla birlikte yeni sosyal alanlar da yaratmaya fırsat tanımaktadır. Gündelik yaşantısında komşuluk ilişkilerinin güçlü olmadığı mahallelerde yaşayan ya da konuk kabul edemeyecek apartmanlarda ikamet eden kimseler için aile kampları yeni arkadaşlar edinerek sosyalleşme imkanı oluşturan toplumsal birliktelik ve komünite alanları yaratmaktadır. (Huyck, b.t.) Benzer olarak kamplar aile içi bütünlük ve bağlılığı bozulmuş çiftlerde, çeşitli şekillerde anlaşmazlık ve iletişim aksaklıkları yaşayan ailelerde çiftlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla olan iletişimlerini geliştirmelerini sağlayan etkili bir aktivitedir. (Garst vd., 2013) Günümüz çocuklarının niteliksiz kentleşmenin yoğun olduğu alanlarda, yeterli açık mekan bulunmayan kentsel yerleşmelerde iç mekanlarda kendi yalnızlıklarıyla veya sanal dünyada geçirdikleri çocukluk dönemleri ile gelecek neslin bireylerinde sosyalleşme eksikliklerini yaşamaları olası bir ihtimaldir. Bu durumun yaratacağı fiziksel, sosyal ve mental eksiklikleri doğada aile kampı etkinlikleri ile kaliteli vakit geçirerek azaltmak mümkündür. Türkiye'de aile kampı sayısı artırılırken, tanıtımları yapılmalı, doğa eksikliğinin neden olabileceği problemler konusunda aileler bilinçlendirilmeli ve doğada uygulanan aile kampları çevresel bilincin kazanımına yönelik uygulamalar eklenerek, farklı temalara göre çeşitlendirilmelidir.

Kaynaklar

1. **Acuner, Ş. A. (2006).** Turizmde Sürdürülebilirlik Anlayışı İçerisinde Alternatif Turizm Türlerinin Yeri. *Verimlilik Dergisi*, 4, 1–12.
2. **Bell, S., Tyrväinen, L., Sievänen, T., Pröbstl, U., & Simpson, M. (2007).** Outdoor Recreation and Nature Tourism: A European Perspective Living Reviews in Landscape Research. *Living Rev. Landscape Res*, 1(2), 5.
3. **Bulut, T. (2007).** Cumhuriyet'in Bir Gençlik Projesi Olarak Kızılay Kampları. *ÇTTAD*, 14, 103–135.
4. **Burğaç, M. (2007).** Cumhuriyet Döneminde Trakya'da Örnek Bir Kamp Uygulaması: Azat Obaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(81), 651–672.
5. **Cengiz, G., & Akkuş, Ç. (2012).** Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 61–74.

6. Esentaş, M., Güzel, P., Özbey, S., Kiliç, Z., & Çelebi, M. (2016). Kız Öğrencilerin “Doğa Kampı” Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *International Journal of Social Science Research*, 5(1), 8–9.
7. Garst, Barry A., Baughman, Sarah, Franz, Nancy, Seidel, R. W. (2013). Strengthening Families: Exploring the Impacts of Family Camp Experiences on Family Functioning and Parenting. *Journal of Experiential Education*, 36(1), 65–77.
8. Garst, B. A., Williams, D. R., & Roggenbuck, J. W. (2009). Exploring Early Twenty-First Century Developed Forest Camping Experiences and Meanings. *Leisure Sciences*, 32(1), 90–107.
9. Göker, G., & Ünlüönen, K. (2019). Açık Alanda Yapılan Doğa Temelli Rekreatif Etkinlikler ve DestinasyonMarkalaşması: Ilgaz Dağı Milli Parkı Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 774–789.
10. Gürbüz, O. (1997). Türkiye’de Göçebe Mesken Örneği Çadır. *Türk Coğrafya dergisi*, 32, 185–195.
11. Kesicioğlu, S. O. (2009). Ebeveynlerin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarına (60-72 Ay) Yaşattıkları Doğal Çevre Deneyimlerinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(29), 6–8.
12. Louv, R. (2009). Do Our Kids Have Nature-Deficit Disorder? *Health and Learning*, 67(4), 26.
13. Mehtiyeva, A. N., & Sterne, L. (2017). International Tourism: Types Of Alternative Tourism. *The New Issues in Social Sciences*, 4(4), 7–14.
14. Roney, S. A. (2002). Fordizmden Post Fordizme Geçiş Sürecinin Turizme Yansımaları: Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm. *Anatolia:Turizm Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 9–14.
15. Saltık, Z., & Akova, O. (2019). Yakın Açık Alan Rekreatif Aktivitelerinin İyi Olma Hali, Psikolojik Dayanıklılık, Yenilenme Deneyimi, Yaşam Doyumu ve İş Tatmini Üzerindeki Etkileri. *Journal of Sport and Recreation Researches*, 1(1), 1–20.
16. T. Kiper, M. A. (2007). Anadolu’da Doğa Turizmi Kapsamında Doğa Yürüyüşü. *Journal of Tekirdag Agricultural Faculty*, 4(2).
17. Uğurlu, K., & Akay, B. (2017). Doğa Bilinçli Nesiller Yetiştirmede Ekoturizmin Önemi: Kırklareli İli-Dereköy Doğa Eğitim Merkezi Örneği. 27–38.
18. Ungar, M. (2012). *Camps Help Make Children Resilient | American Camp Association*.
19. Warber, S. L., Dehudy, A. A., Bialko, M. F., Marselle, M. R., & Irvine, K. N. (2015). Addressing “Nature-Deficit Disorder”: A Mixed Methods Pilot Study of Young Adults Attending a Wilderness Camp. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2015, 13.
20. Yardımcı, E., & Leblebicioğlu, G. (2012). The Effect Of a Nature Camp On Children’s Conception’s of Nature. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 2(2), 89–102.
21. (Anonim 2020 a). <https://nafca.org>, (25.10.2020).
22. (Anonim 2020 b). <https://www.sahilkampistanbul.com>, (28.10.2020).
23. (Anonim 2020c). <https://www.permakamp.com/tr/>, (27.10.2020).
24. 7’den 70’e Activity. (2018). <https://www.7den70e.net>, (28.10.2020).
25. Australian Camps Association. (2007). <https://auscamps.asn.au>, (25.10.2020).
26. FCRV International Camping Club. (2019). <https://fcrv.org>, (25.10.2020).
27. Federation of Campers, Caravanners. (2017). <https://ficc.org/en/>, (25.10.2020).
28. Holmerda, J. R. (1967). *A Basic Guide To Successful Family Tent Camping*. <https://krex.k-state.edu/dspace/bitstream/handle/2097/22925/LD2668R41967H722.pdf>
29. Huyck, D. B. (b.t.). *Adventures of Family Camping*. <https://naldc.nal.usda.gov/download/IND43862159/PDF>. (24.10.2020)
30. International Camping Fellowship. (2019). <https://icfconnect.net>, (28.10.2020).
31. İstanbul Sahil Kamp. (2014). <https://www.sahilkampistanbul.com>, (28.10.2020).
32. North American Family Campers Association. (2019). <https://nafca.org>, (25.10.2020).
33. Oyun Kampta. (2019). <https://oyunkampta.com>, (27.10.2020).
34. PermaKamp. (2003). <https://www.permakamp.com/tr/>, (27.10.2020).
35. Ulusal Kamp ve Karavan Federasyonu. (2020). <https://ukkf.org>, (28.10.2020).
36. Bakanlık, T. ve O. (2013). Zonguldak Doğa Turizmi Gelişme Planı. Zonguldak.
37. James, A. P., ve Henderson, A. K. (2007). Camps and Nature Report.
38. Valentine, P. S. (1992). Nature-based Tourism. https://researchonline.jcu.edu.au/1632/1/Nature-based_tourism.pdf